

Folytatás az 1. oldalról

12.

bizonyossággal lehet tudni, úgy van, Jucika, drága Júlia asszony, vigasztalja Sándor atyus Anyánkat, odamegy a férje, bizony, a börtönbe ismét, de az Isten háza az Írás szerint az is, még a fogság is, Jucika, mert meg van írva, és itt mindig jött egy idézet, amit az ég adta világon senki nem értett soha, csak Sándor atyus vagy ő sem, megvan, itt áll, fehér tűz a fekete tűzön, az apostoli tanítás, örvendezik Apánk a szőszéken, íme, ahol az Úrnak lelke, ott a szabadság⁵, hát ez az, mondja a Lélek, most pedig álljunk fel, és közös imánkban tegyük fel még egyszer a kérdést, kié Erdély, majd menjünk el

13.

békével, Gyalu kántor panaszos hangon rázendített a záróénekre, mint akit a gyülekezet ráfelelő ámenje rázott fel békés szunyókálásából, örökidbe, Uram, pogányok jöttek, rezegte sírós tenorján, kitődulnak a zarándokok a templomból, de még mielőtt békével elmennének, szokás szerint bejönnek a parókiaira egy pohár fahéjas forralt borra, Popescu kipirult arccal meséli minapi álmát az egyeseregletteknek, óriási fekete madarak szálltak Nyugatról Keletre, hopp, vetette közbe lelkesen kelyhes Janku, szimbólión, jó úton vagyunk, nem

14.

szóltak hozzám, folytatta talányosan a legpopescubb Popescu, rám se hederítettek a vonuló éjfékete madarak, talán hollók, igen, igen, kétségbeesve néztem föl az égre, vártam a szót, hangosan kiáltozni kezdtem, mondjatok valamit, madarak, hát számomra nincs üzenet, és ez így ment reggelig, vonulás és kiáltozás és verejték, tusakodtam, mint egy Jákob, míg végül pirkadatkor a legutolsó madár, a legöregebb, olyan János apostol forma azt mondta nekem, menj, Popescu, kerekdj fel és vándorolj ki, mi Keletre megyünk, de neked Nyugaton a helyed, mire tüstént fölbredtem, elrohantam a rendőrségre, és hivatalosan bejelentettem kivándorlási szándékomat, menj, Popescu, mondták kedvesen

15.

a rendőrök az öreg madár szavait idézve tudtukon kívül, menj csak, jó Popescu, legalább befogod végre azt a szószátyár pofádat, és nem agítasz többet a legfőbb hadúr és hűséges emberei ellen, ott aztán majd rikácsolhatsz napestig, Popescu, ahogy csak a torkodon kifér, Popescu után a korán megöszült, tengerkék szemű Eisenburger emelkedett szólásra, a konténer már elment a bútorokkal, mondta mélyen meghatódva, megy a család az Óhazába, márkáért vette meg az egész Eisenburger-nemzetséget a bölcs és nem kevésbé hatalmas, sőt üzleti érzékét tekintve sem a legutolsó kancellár, mondta a családfő Eisenburger biztos befektetésnek bizonyuló gyermekeire célozva, rántatlan, fényes homlokán

16.

apró gömbök ütköztek egymásnak, majd a gyér szemöldökön keresztül lefutottak a pilláig, micsoda szimbólión, mondta kelyhes Janku könnyeivel küszködve, Óhaza, nincs annál szebb, Óóó-ha-ha-za, sóhajtott Janku, hát ez az, drága Júlia asszony, nincs itt nekünk maradandó városunk¹, idézte szenvedélyesen az Írást, és ekkor szabad utat engedett forró könnyeinek, térdre rogyott, átölelte Apánkat, ugyan már, kelyhes Janku testvér, ugyan már, csitítgatták a zarándokok, menjünk vissza, mondta Apánk, menjünk vissza, elmondom még egyszer az egészet elejétől végig, te Feri, te Feri, mondta Anyánk trefásan, de hiszen már elmondtad, és még a kérdések kérdését sem mulasztottad el feltenni, nagy derűltség lett úrrá a társaságon, hát így, így, tebenned bízunk elejétől fogva², vették trefára a dolgot a zarándokok is, majd emelkedett hangulatban, nagy egyetértésben megindultak lefelé a dombon, hogy még

17.

havazás előtt bejussanak a városba, menjünk vissza, próbálkozott Apánk még egyszer, elmondom az egészet elejétől végig, hátha fordítási gondok adódtak volna, valóban, könnyen meglehet, bólogattunk mind a heten, fordítási gondok mindig vannak, azért olyan szép arcúak ezek az Eisenburgerék, mondta ábrándos arccal Lídia, mert exportra készülnek, valóban, könnyen meglehet, nézett rá hálásan Apánk, majd lekanyarította magáról a palástot, ezt az utánozhatatlanul virtuóz, bonyolult és könnyed mozdulatot minden alkalommal várva vártuk, és ha néhanapján, nagy titoktartás mellett sikerült átsempészni a fiúk szobájába az ólomnehéz papi köpenyt, szenvedélyes versenyre keltünk egymással, két kezét a vállához vitte, majd pillanatra lobogni kezdett feje felett a fényes fekete vászon, Apánk mintha kissé meg is emelkedett volna, óriási fekete madár, egy holló az elcsendesedett nappali légterében

Jegyzetek

- ¹ Zsolt 24,1
- ² Jn 3,8
- ³ 2 Kor 3,17
- ⁴ Zsid 13,14
- ⁵ Zsolt 90,1 (az énekelt változat)

VISKY ANDRÁS 1957-ben született Marosvásárhelyen. A kolozsvári BBTE adjunktusa és a Koinonia Kiadó igazgatója. *Reggeli csendesség*, Budapest, 1995; Goblen, Pécs, 1998.

Gheorghe SĂSĂRMAN

Föderalizmus és regionalizálás

A közelmúltban közzétett *Memorandum a parlamenthez a romániai régiók létrehozásáról* olyan reakciókat váltott ki, amelyek hangvételelükkel és érvelési módjukkal kikényszerítik a kérdést: meg lehet-e kényes témákat nyugodtan és tárgyyszerűen vitatni, és ha igen, mennyiben? Kétségen kívül áll, hogy egy állam közigazgatási-területi szerkezetéről folyó, az alkotmányt alapvetően érintő vita ebbe a kategóriába tartozik. Elvileg az alkotmányjog körébe eső kezdeményezések a törvényhozói szervekre és a parlamenti politikai pártokra tartoznak. Ez azonban nem jelentheti, hogy a civil társadalomnak és végső soron az állampolgárnak ne lenne véleménynyilvánítási joga, ne állna szabadságában bármilyen közérdekű kérdésben javaslatot tenni.

A *Memorandumot* követő reakciók egyrészt azt bizonyítják, hogy érzékeny pontot érintett, másrészt azt, hogy a román civil társadalom nincsen felkészülve hasonló témák szigorú és tisztességes megközelítésére. Voltaképpen néhány lényeges szempontról került előtérbe, s ezek tisztázása érdekében más országok példájára is lehet hivatkozni. Elsősorban a közigazgatási decentralizáció és az állami egység közti kapcsolatról van szó. Másodsorban arról, hogy mennyiben segítené elő bizonyos aktuális problémák megoldását a decentralizálás értelmében való fejlesztés. Harmadsorban, egy ilyen fejlesztés valós vagy képzelt veszélyeiről. Egy civilizált vitának szenvedélymentesen kellene szembesítenie a pró és kontra érveket, mérlegelnie kellene a nyereséget és a veszteséget, kerülnie kellene a sértő minősítéseket, címkéket.

Az a tény, hogy olyan országoknak, mint az Egyesült Államok, Kanada, Németország, Svájc, Ausztria, Olaszország, Spanyolország stb. föderálisan, illetve regionálisan megszervezett struktúrájuk van, határozottan értelmetlennek teszi az attól való félelmet, hogy hasonló közigazgatási szerkezet kialakítása az állami egység szétrombolásához vezet. Jugoszlávia vagy a Szovjetunió szétesése semmi esetre sem föderalizmusuknak, hanem – többek között – éppen a föderalizmus alapelvei be nem tartásának a következménye. Egyébként meg kell mondanunk, hogy a regionalizálás nem valami szerencsétlenség, nem az égből sötétben lezúduló csapás, és nem is valamilyen titokzatos erő által meghozott döntés, hanem egy kimondottan demokratikus folyamat, amit olyan jogi eljárásokkal alakítanak ki, amelyeknek a legátfogóbb országos érdekekkel való egyeztetéséhez minden politikai formáció együttműködésére szükség van, beleértve az állampolgári kezdeményezéseket is. Egy ilyen kezdeményezést már a kezdet kezdetén úgy könyvelni el, mint az állam szétdarabolására irányuló kísérletet, vagy a hozzá nem értést bizonyítja, vagy azt, hogy meg akarják kerülni a kérdés lényegét.

A föderalizmus és a regionalizálás sehol sem valamelyik izgága politikai hiúságának agyszüleménye, hanem egy történelmileg kialakult valóság következménye, célja pedig a közigazgatás túlzott központosításából fakadó vagy annak következtében hangsúlyossá váló konfliktusok megoldása, a bürokrácia és a korrupció visszaszorítása és a döntéshozó tényezők, valamint az azok közötti távolság csökkentése, akiknek elismert érdekeit helyesen kell értelmezni és megfelelő módon kezelni. Márpedig, miként a román nemzet egysége és annak alapja minden kétségen felül áll, akként nem kevésbé igaz, hogy léteznek regionális sajátosságok, amelyek a lehető legertermészetesebb módon fakadnak az eltérő történelmi fejlődés összefüggéseiből. Mi mások lennének az olteniiaiak, a bánátiak, moldvaiak, erdélyiek, munténiaiak, máramarosiak, dobrozdusiak, bukovinaiak, mint ugyanannak a népnek megannyi, sajátos földrajzi, történelmi, társadalmi-kulturális és politikai feltételek között kialakult, különböző, a beszédben, szokásokban, hagyományokban, folklórban, mentalitásban, vallásban hitben könnyen nyomon követhető eltérő tulajdonságokkal rendelkező regionális családja. A történelmi provinciák románjai egyesülés utáni jogos vágyának, amely annyi áldozat és viszontagság árán valósult meg, semmi benn sem mond ellent a nem kevésbé megalapozott remény a térségbeli identitás megőrzésére. Sem a moldvaiak, sem az erdélyiek nem válnának kevésbé románná, ha regionális struktúrákba szerveződnének, mint ahogy sem a bajorok, sem a poroszok nem lettek kevésbé németek egyszerűen azért, mert ugyanannak a föderális államnak különböző Landjaiban élnek.

És nemcsak a románokról van szó. A regionális különbözőségek egyik oka, hogy az ország különböző tartományaiban a román lakosság hosszú ideig együtt élt más etnikumokkal – mégpedig másokkal Erdélyben, mint Dobruzsában, másokkal Bánátban, mint Moldvában. A regionális etnikai szerkezet nagyon különböző, még ugyanazon nemzeti csoporton belül is vannak számottevő eltérések az egyes vidékektől függően. És ne felejtjük el, hogy az idők folyamán ezek a csoportok nem maradtak elszigetelve egymástól, elég sok család változtatta meg nemzetiségét, és sok családtag kötött vegyes házasságot. A sokat vitatott transznetikus identitás nem egyszerű óhaj, konkrétan létezik, akkor is, ha egyelőre csupán egyedi esetek formájában. De az is érthető, hogy a szomszédok között időnként előforduló lehetséges ellenségeskedések dacára, adott esetben az erdélyiek mutatnak majd több megértést a székelyek panaszai iránt, mint – mondjuk – a dobrozdusiak, akik viszont fogékonyabbaknak mutatkoznak majd a török vagy a tatár kisebbség gondjai iránt. A nemzeti kisebbségek státuszának az európai normáknak megfelelő országos szintű jogi szabályozása mellett, annak következtetes gyakorlatba ültetéséhez szükséges a hatóságok, a

lakosság és a sajtó megfelelő magatartása, szükségesek az információs struktúrák, a polgári tudat, a türelmes légkör és még néhány további, megfoghatatlan tényező, amelyet csak ösztönözhet a hatáskörök regionális szintre való megfontolt kihelyezése. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a regionalizmus önmagában nem biztosíték a bürokrácia csökkenésére, a korrupció megfékezésére, a polgári szellem megerősödésére vagy az interetnikai feszültségek enyhítésére. Ellenkezőleg, a regionalizmus nem lehet más, mint természetes folyamánya az ezen a területen bekövetkezett pozitív változásoknak.

Azok, akik bármilyen építő jellegű vitát visszautasítanak a regionalizmusról, nyilván abból a feltevésből indulnak ki, hogy az ilyen kezdeményezések háttérben szeparatista törekvések húzódnak meg, hogy az igényelt helyi autonómia csak leplezi az ország területi épsége, nemzeti szuverenitása elleni merényletet. Az a tény, hogy a kezdeményezés Erdélyből indult ki, és hogy a *Memorandum* aláíróinak nagy része, a nevelők ítélve, magyar, csak táplálja ezt a gyanút, és megerősít egyeseket abban a meggyőződésben, hogy itt az irreidentizmus démona lépett fel, és hogy az aláíró román értelmiségiek szerencsétlen naivok, ha éppen nem árulók. De ki érte meg jobban a magyar kisebbség gondjait, mint az erdélyi románok, az ő történelmi tapasztalataikkal? Ami engem illet, távol állok attól, hogy figyelmen kívül hagyjam bizonyos olyan körök létezését, amelyek továbbra is hevesen támadják a trianoni békeszerződést, és amelyek kihaszálnák az alkalmat, hogy ismét felkorbácsolják a kedélyeket. Azt hiszem azonban, hogy az Erdély régebbi és újabb történelmével kapcsolatos hivatalos román álláspont bizonyos szempontból nem teszi lehetővé a múlt sebeinek orvoslását, az erdélyi románok és magyarok közti jobb egyetértést, ez utóbbiak őszinte és teljes azonosulását a román állampolgársággal, valamint az ország jelenével és jövőjével – ha mindez bekövetkezne, a kialakult helyzet, véleményem szerint, szintén valós lehetőséget jelentene mindenféle irredenta celszövéssé egyszerűs mindenkori meghiúsulására.

Arra a jól ismert, de gyakran elhallgatott, semmibe vett vagy egyoldalúan tárgyalt tényre gondolok, hogy Erdély évszázadokig a magyar történelmi, kulturális és politikai tér szerves része volt, és arra, hogy ennek a térségnek néhány jelentős vidéke egyes német nemzetiségű csoportok anyagi és szellemi civilizációjának bölcsője volt. Most eltekintek a román lakosság amúgy természetesen fontos kontinuitásától és a megkülönböztetéstől is, aminek ki volt téve a magyar uralom alatt, s aminek következtében alkotó zsenijének megnyilvánulási tere hosszú ideig leginkább a falusi univerzumra korlátozódott. Mint Erdély kétségbevonhatatlan (bár, igaz, ami igaz, menekülésben született és most is menekülként él) fia – kockáztatva, hogy felfingerlem azokat, akik a hazafias érzések egyedüli letétményesének hiszik magukat – megkérdem, hogyan várható el az erdélyi magyaroktól, hogy otthon érezzék magukat a román hazában, amikor őseiket megkülönböztetés nélkül előszeretettel jövevényeknek és elnyomóknak tekintik, amíg annyi nemzedék tagadhatatlan hozzájárulása Erdély civilizációjának és kultúrájának felvirágoztatásához nem kapja meg román részről is a megérdemelt elismerést, és az nem tükröződik megfelelő módon a társadalmi élet minden megnyilvánulásában. Miért csodálkozunk akkor az Erdély zaklatott történelmére vonatkozó magyar értelmezések ellenkező előjelű túlzásain vagy azon, hogy egyesek Budapesten keresik a megértést, amit normális körülmények között Bukarestben kellene megkapniuk? Nem éppen a jogos kérésekkel szembeni rugalmatlanság, a belátás hiánya az, ami veszélyeztetheti az ország stabilitását, mozgásba hozva mindkét fél részéről a nacionalista túlzások spirálját? Valóban nem vagyunk képesek tanulni a szomorú jugoszláv tapasztalatból?

Amikor el kell gondolni, hogy a magyar etnikumhoz fűződő viszony ismert élességével és drámaiságával foglalkozni, rá kell mutatnom arra, hogy nagyjából hasonló a helyzet azzal a tevékenységgel kapcsolatban is, amellyel a szászok és svábok hozzájárultak Erdély és Bánát fejlesztéséhez, ami annál kevésbé érthető, mert itt szó sincs semmiféle vitáról. Az a sajnálatra méltó tény, hogy a német telepesek mai leszármazottainak elvándorlása következtében egy több mint nyolc évszázados virágzó életformát fenyeget most az eltűnés veszélye, egyáltalán nem menti e jelentős életforma eredményei – mondhatni, maradványai – tükrözésének sematikusan, hézagossá, nemegyszer eltorzított módját. Közben pedig, kellő gyakorisággal a megfelelő figyelmet fordítva rájuk, kiegyensúlyozottabb, a valóságnak inkább megfelelően lehetne tükrözni minden egyes etnikai csoport szerepét a Kárpátokon túli tartományok fejlődésében. Másrészt pedig kitűnő lehetőség lenne a Németországgal való, nyilvánvalóan nagy jelentőségű kapcsolatok megerősítésére, olyan lehetőség, amelynek mellőzése, a mai európai összefüggések között, megbocsátatlan lenne.

Könnyű megérteni, miért időztem hosszabban a vizsgált kérdés néhány sajátos erdélyi vonatkozásánál, de biztos vagyok benne, hogy az kapcsolatban van a mai politikai helyzet néhány forró kérdésével. Például feltételezhető, hogy a regionalizálás megkönnyítené Románia és a Moldovai Köztársaság nem kevésbé kényes kapcsolatainak jövőbeni újrafogalmazását. De ki mondhatja meg biztosan, hogy a regionalizálásról szóló vita valóban túl korai-e, vagy hogy – ellenkezőleg – elérkezett a pillanat, amikor a román társadalomnak nyíltan szembe kell néznie ezzel a nehéz kérdéssel? Akárhogy is, a szellem kiszabadult a palackból, és naivság lenne úgy tenni, mintha nem is létezne. Annak, aki szilárdan hisz saját ügyének igazában, nincs miért kerülnie a párbeszédet: azt hiszem, hogy a dogmák és tabuk börtönében eltöltött évtizedek után itt az ideje, hogy hozzászójunk egy olyan világhoz, amelyben több igazság él egymás mellett.

München, 2002. március

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

GHEORGHE SĂSĂRMAN 1941-ben született, Németországban él. Építész és író. *A bőr négyzetesítése* (Cuadratura cercului), Kolozsvár, 2001; *Dél Észak ellen* (Sud contra Nord), Kolozsvár, 2001.